

**JAROSLAV
HAŠEK**

Vzpomínky ŠURY LVOVÉ - HAŠKOVÉ

U V O D E M

O Jaroslavu Haškovi toho bylo napsáno tolik, že bychom mohli zvolat „Již dosti Haška!“ Ale nebude tomu tak nikdy. Neustále budeme pátrat po příčinách, které daly vzniknout ojedinělému dílu ve světové literatuře, po životě českého spisovatele, jehož dílo proniklo do celého světa.

Spisovatelé a vědci dokázali, že Jaroslav Hašek nebyl ani zhýralý bohém, opilec, anarchista a duševně vyšinutý, ale že to byl velký člověk a umělec.

Zůstává faktem že: Hašek, pijan a člověk bez stálosti v zaměstnání vstoupil do Rudé armády, tři roky se nedotkl alkoholu a pracoval tak skvěle, že byl přijat za člena Ruské komunistické strany bolševiků a pověřen funkcí zástupce velitele politického oddělení 5. armády Východní fronty. Byl pověřen vydáváním mnoha časopisů, ve kterých vysvětloval příčiny a myšlenky sovětské revoluce, přednášel o politice na schůzích pro tisíce účastníků, 15. 5. 1920 se v Krasnojarsku oženil, ač jeho manželství uzavřené 23. 5. 1910 v Praze nebylo nikdy úředně rozvedeno a tím se dopustil bigamie, své druhé manželce to neřekl, a vystupoval vždy jako svobodný, což udával i pro úřední doklady.

S vědomím tohoto trestného činu se na stranický příkaz vrací do Československa, kde má pokračovat ve své politické práci, bere svoji druhou manželku sebou, při setkání se skupinou Čechů na cestě do vlasti a s jejich názorem „každá revoluce nám může vlízt na záda“ se opíjí, svou dráhu politického pracovníka v Československu začíná oslavou v kavárně Union, poznání o prohrané prosincové stávce 1920 dovádí ho k předválečnému způsobu života.

Zanechává politické práce, začíná psát „Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války“, nevěří, že je to literatura, ale přesto na díle urputně pracuje.

Po založení Komunistické strany Československa chodí mluvit na její schůze o sovětské revoluci. Odmítá se léčit a umírá 3. 1. 1923 u nedopsaného Švejka, ač je již přesvědčený, že Švejk je literatura i umění.

Proč takto žil?

Za pomoci vzpomínek Alexandry Gavrilovny Lvové se snažíme ukázat posledních pět let života Jaroslava Haška. Ukážou kousíček toho, čím nás jeho osud neustále vzrušuje.

Alexandra Gavrilovna Lvová byla druhou manželkou Jaroslava Haška. Vlastně podle toho, co jsme již naznačili, nebyla. Přesto, že jejich sňatek odpovídal všem zákonným předpisům sovětského Ruska, nemohl mít úřední platnost, neboť zákon o bigamii byl v obou státech. Kupodivu nebylo toto druhé manželství prohlášeno za neplatné, což je ke cti i hanbě vždy puntičkářské buržoasní justice první republiky. Hašek sice dostal předvolání k soudu, ale nikdy se k němu nedostavil a tak se zřejmě na to pozapomnělo. Paní Lvová nikdy žádné předvolání nedostala, ani u žádného soudu u nás v republice nebyla.

Přitom Hašek Alexandru Gavrilovnu Lvovou přihlásil jako svoji manželku, Lvovou – Haškovou, ač věděl, že se tím dopouští trestného činu. Alexandra Gavrilovna Lvová, které Hašek říkal Šura, byla tedy v souvislosti s ním uváděna jako družka. Ostatně, na tom vůbec nezáleží. Byla mu totiž tím, co Hašek pro svůj život potřeboval nejvíce, byla mu oporou.

Paní Lvová, která nyní žije v našem kraji, nikdy nechtěla psát žádné memoáry. Nepovažovala za nutné hovořit o sobě v souvislosti s Jaroslavem Haškem. To, co pro něj udělala a znamenala, považuje za vyjádření svého citu k němu. Vzpomínky a úvahy, připravované k zveřejnění vznikly z přátelských návštěv našeho spolupracovníka. Faktem zůstává, že žila s Jaroslavem Haškem posledních pět let jeho života. A že to byla právě ona léta, kterými se Jaroslav Hašek zapsal mezi nejvýznamnější spisovatele světa.

I.

S Jaroslavem Romanovičovem Gaškem jsem se seznámila začátkem roku 1919 v Ufě. Přišel k nám do bývalé Ujckovičovy tiskárny jako redaktor nového časopisu „Náš puť“.

Dozvěděli jsme se, že Gašek byl pomocníkem velitele města Bugulmy. Do této funkce byl jmenován politickým oddělením Revolučního vojenského sovětu Východní fronty. Tedy útvarem ne zcela vojenským. Avšak Bugulma byla dobyta 5. armádou a Gašek se podřizoval rozkazům jejich velitelů. Tato situace vyžadovala, aby se Gašek stal přímo příslušníkem 5. armády. Velitelství 5. armády znalo Gaška z jeho činnosti v Bugulmě a tak proti tomu nemělo námitek. Politické oddělení si ještě

zjišťovalo jeho předcházející činnost. Dozvědělo se, že Gašek dobrovolně přeběhl z rakousko-uherské armády k Rusům, že byl v zajetí a po vytvoření československých legií v Rusku se stal příslušníkem I. pluku československé brigády, odkud byl převeden do redakce „Čechoslovanu“ v Kyjevě.

To bylo v době, kdy Ruskem burácela revoluce a její myšlenky začaly pronikat i do sborů československých legií. Projevilo se to formováním rudoarmejských jednotek, které odmítaly postup legií proti revoluci. Ty se později od legií odtrhly jako československé útvary k Rudé armádě. Jak uvidíme později, československá buržoasie jim to dlouho nemohla zapomenout.

Je samozřejmé, že v těchto československých rudoarmejských jednotkách vznikla bolševická strana. Jejím členem se stal i Gašek. Vykonával v ní různé funkce, naposledy jako velitel Českého vojenského oddělení pro formování československých oddílů při Rudé armádě v Samare. A právě u Samary došlo k vystoupení československých legií proti revoluci. Legionáři Samaru dobyli a Gašek musel prchnout. Čtyři měsíce se toulal Ruskem, až přešel k Rudé armádě v Simbirsku. Nabídl své služby politickému oddělení Revolučního vojenského sovětu Východní fronty, byl přijat a delegován do Bugulmy. Zde po osvědčení byl jmenován do funkce pomocníka velitele města.

Je samozřejmé, že po tomto ověření schválilo politické oddělení 5. armády jeho přijetí a tak se Gašek na podzim 1918 stává příslušníkem 5. Rudé armády a politickým oddělením je pověřený pracovat v časopise „Naš puť“, jehož redakce se usídlila v Ufě, v tiskárně, kde jsem pracovala.

Ufa byla dobyta Rudou armádou koncem roku 1918. Při dělostřeleckém bombardování byla Ujckovičova tiskárna z velké části zničena. Zničen byl i elektrický pohon strojů a tak jsme dva tiskařské stroje, které zbyly neporušeny, předělali na ruční pohon.

Já jsem u Ujckoviče pracovala již před revolucí jako tiskařská dělnice. V Ufě jsem se narodila, chodila do školy, pracoval zde můj otec, písař ve vinných skladech, který zemřel, když mi bylo sedm let, a s Ufou byl spojen celý můj dosavadní život, než jsem poznala Jaroslava Romanoviče Gaška. Tak znělo jméno Jaroslav Hašek na všech dokumentech vydaných mu Rudou armádou.

Gaškovi v té době bylo pětatřicet let. Vypadal skvěle, červenolící, přímého držení těla, nevěděl co je nemoc a nikdy nepil. Předcházela ho pověst výborného novináře, příslušníka politického oddělení 5. armády a člena Ruské komunistické strany bolševiků. V. Sorokin, vedoucí tiskárny, se na něj velmi těšil.

A tak naše známost začala tím, že jsem opravovala jeho rukopisy a on moji sazbu. A protože práce na dva tiskařské stroje bylo mnoho, z tiskárny jsme ani nevycházeli. Pro jídlo, pokud bylo, vždy někdo došel a spali jsme na balících papíru.

Gašek se hned začal shánět po námětech na literární práce. Vyprávěla jsem mu o místním kupčiku Bulakulinovi a Gašek napsal nejprve krátký fejeton, kde ho ještě nejmenoval a když si vše ověřil, napsal o něm povídku s celým jeho jménem. Vždy ji pak považoval za svoji první literární práci v „Naši puti.“

Nepsal jen povídky nebo fejetony. Každé číslo mělo spoustu článků z jeho pera a jen díky Gaškovi vycházel „Náš puť“ pravidelně. A nepsal jen sem. V krátké době po svém příchodu do Ufy nám oznámil, že byl jmenován sekretářem Zahraniční komunistické strany bolševiků, která bude sdružovat příslušníky zahraničních armád v Rudé armádě. A že budou vydávat časopis „Vpjerjod!“, který bude též vycházet každý den. Jako pomocníka pro vydávání tohoto časopisu uvolnilo politické oddělení bývalého německého generála Brauna, nyní též příslušníka 5. armády.

Pamatuji se, že tento časopis, který jsme též tiskli u nás, informoval o meetingách, které se pořádaly pro zajatce cizích armád a na kterých se hovořilo o politické situaci v Evropě. Gašek na těchto meetingách přednášel velmi často. Konali se obvykle večer a protahovaly se dlouho do noci. K tomu přidejme noční korektury a zjistíme, že Gašek spal velmi málo.

Ukázalo se, že časopis „Vpjerjod!“ nedostačuje a tak sekretariát Zahraničních komunistických stran bolševiků přikročil k vydávání časopisu cizojazyčného. Jmenoval se „Krásnaja Evropa“ a prvá a druhá stránka se tiskla rusky, třetí maďarsky a čtvrtá německy. Hlavní duší časopisu se stává opět Jaroslav Romanovič, který první číslo připravil pro tisk sám. Mohl si to dovolit, protože němčinu a maďarštinu ovládal dokonale. A protože ke své práci potřeboval znalost dalších řečí, učil se i ty. Byla to na příklad čínština, ze které znal asi osmdesát znaků. Vůbec se cizím jazykům učil velmi lehce, což jsem obdivovala hlavně později, když jsem se sama začala učit česky.

Proč se učil čínsky? Ufa v té době byla „babylonem“ jazyků. U nádraží stala velká kasárna „Punkt“, která se stala zajateckým táborem. Bylo v nich mnoho vojáků čínské armády a k nim chodil Gašek dělat politické meetingy. Dával do svých ruských přednášek čínská slova, dohadoval se s překladatelem a stal se mezi čínskými vojáky velmi oblíbený. Vždy, když vysvětloval příčiny vzniku revoluce, říkal čínsky větu: „Sníh padá na zem.“ Byla to fráze, vysvětlující přirozenou věc.

Hašek v té době byl neustále v dobré náladě. Nevyspalý, nenajedený, ale nic nemohlo ohrozit jeho elán a chuť do práce. Vykládala jsem mu o poměrech v Ufě před revolucí a tak se brzy obeznámil s celým městem. Ochotně odjížděl na meetingy až do Kazaně, vracel se ráno, kontroloval vyšlá čísla časopisů a při každé zjištěné chybě „pouštěl hromy.“

Měl velký odpor k alkoholu. Nemohl a ani nechtěl pochopit opilost druhého. Dovedl v „Naši puti“ otevřeně kritizovat opilého komisaře a dosáhl jeho odvolání. Prosadil, že celý sklad vodky, uložený ve „Vinom kaďonom skladě“, byl vypuštěn do řeky. Byl u toho tenkrát velký poplach, lidé chytali vodu do čepic, Gaškovi vyhrožovali, ale nedal se ničím odradit a skutečné „moře“ vodky bylo takto zničeno.

Jaroslava též brzo poznala moje maminka. Když byla chvilka času, odskočili jsme z tiskárny k ní na „kypjatok“. Byl k ženám vždy velmi slušný a galantní a tak si maminku velmi naklonil. Přesto, že byl cizinec a ze země, kterou jsme ani neznaly, neměla maminka proti naší známosti mnoho námitek. Jaroslav též vždy říkal, že je svobodný, že nemá žádné děti, a to bylo skoro vše, co jsem o jeho minulosti věděla. Vždy, když jsem na ni zavedla řeč, pouze prozradil, že byl též redaktorem a psal veselé povídky, až se lidi „za břicho popadali.“

Z toho, co psal do „Naši puti“ a do dalších časopisů, jsem ho považovala za skutečného novináře. Ani on sám se nenazýval spisovatelem a novinářinu považoval za své hlavní a jediné povolání.

Jinak nebyl ani čas, abychom se vyptávali na dalekou minulost. Hlavní bylo, co člověk dělá teď a jak to dělá. Zda tím slouží revoluci, nebo je proti ní. A revoluci dával Gašek vše: život, skutečnou morálku a zkušenosti. Vše, co bylo před ní, zmizelo z jeho vědomí. Jednou se v Ufě setkal s nějakým bývalým známým a řekl mu: Gašek není Hašek.”

Ufa v té době byla malým, špinavým městem, kde hygienické podmínky byly velmi nedostatečné. Nyní byla přelidněna, začal se projevovat nedostatek zdravotně nezávadné vody, nebyla kanalisace. V táboře zajatců, v „Punktu“, se objevil tyfus a pronikal do města. Byl neobvykle teplý začátek března a tak i z těchto důvodů se tyfus rychle šířil. Začal se projevovat i u Gaška. Celou situaci zcela katastrofálně zhoršil útok bílých vojsk Kolčakovy armády na Ufu. Nastala nejhorší doba sovětského Ruska.

Kolčakův postup ze Sibíře k Povolží byl poznamenán množstvím zastřelených obyvatel a vypálených vesnic, které prý neprokázaly „odpor proti bolševikům.“ Jeho silnou armádu podporovaly všechny světové mocnosti a měl v rukou železniční trať, kterou mu střežili vojáci cizích armád. Ve svém vojsku shromáždil všechny bývalé carské důstojníky, buržoasii, kulactvo. Jeho útok podporovaly intervenční síly a tak velmi rychle pronikl až k Ufě.

My všichni v redakci časopisu „Náš puť“ jsme byli členy 5. armády, která měla 12.000 příslušníků. Kolčak jich měl 50.000. Ufu jsme nemohli ubránit a tak jsme ji začali v polovině března vyklizovat. Tiskárnu jsme naložili na železniční vagóny a ustupovali směrem na Belebej.

Gašek po cestě trpěl tyfem. Staral se však nejen o vydávání časopisu, ale měl na starosti i obživu celé redakce, kde nás bylo třicet pět. Armáda často nebyla s námi v blízkosti a tak jsme se nemohli spoléhat na polní kuchyň. Jaroslav byl velmi nemocný. Nad tratí létalo malé pozorovací letadlo s Kolčakem a tak jsme se stále skrývali a ustupovali. Zastavili jsme se až u Samary. Zde došlo k úplnému odtržení tiskárny od 5. armády, která se začínala stahovat k Buzuluku. Je samozřejmé, že za těchto podmínek přestal „Náš puť“ vycházet. Nastal asi měsíc „odpočinku“. Nevycházel časopis, Jaroslav se mohl léčit, všechnu ostatní práci jsme dělali my. Tato doba mu pomohla k uzdravení a načerpání nových sil.

Vojska Rudé armády Východní fronty se soustřeďují u Buzuluku. Přicházejí nové posily a vše je mobilisováno proti Kolčakovi. Plán protiúderu vypracovává M. V. Frunze, do čela jedné divise je postaven „geroj“ Čapájev. Vojska Rudé armády zaujímají určené posice a koncem dubna se naše tiskárna opět spojuje s 5. armádou. Dostáváme příkaz vydávat nový časopis s názvem „Krásnyj strelok.“

Přichází rozhodující úder proti Kolčakově armádě. Dobýváme zpět Bugulmu. Zhoršuje se počasí. Obrovské lijáky, sníh. 5. armáda postupuje na Ufu.

Gašek se opět plně ujímá své práce. Armáda postupuje podél železniční trati a my čísla časopisu „Krásnyj strelok“ rozhazujeme z vagónů mezi rudoarmejce. Střídavě se chodíme zahřívát na lokomotivu. V naší armádě vládne železný pořádek a kázeň. Neexistují žádné rozdíly při vydávání jídla. Bez rozdílů hodností se stavíme do řady před polní kuchyň. Donášet jídlo je povoleno pouze nemocným, raněným a dětem. Jídla je nedostatek. Vaří se většinou koňský guláš, ale nic nemůže ohrozit úžasné nadšení armády. Dobýváme Ufu zpět a znovu se usídlujeme v ještě více zpustošené Ujckovičově tiskárně. Armáda postupuje směrem na Čeljabinsk a „Krásnyj strelok“ se dováží za ní.

Do Ufy jsme se vrátili v červnu. Mnoho obyvatel padlo během krátkého obsazení města Kolčakem. Buržoasie, která příchodem Kolčaka začala doufat v návrat starých časů, se snažila okamžitě potlačit dělnickou třídu. Každý dělník se musel denně hlásit na policii. Zrušila sovětské dekrety o půdě a vše si zabírala pro sebe. Dělníkům zakázala vycházet večer na ulici, nesměli se seskupovat a museli smekat před „blahorodími a vysokoblahorodími“. Teď prchala s ustupující Kolčakovou armádou a proti těm, kteří zde zůstali v naději, že se Kolčak brzy vrátí, bylo nařízeno tvrdě postupovat.

Jaroslav s generálem Braunem byli v jedné skupině, která vyvlastňovala soukromý majetek. Hlavně šlo o zlato v jakékoli podobě. Zlato se hned dávalo do plechových schránek, ty se zapečetily a odesílaly do Moskvy. Byly to doslova „zlaté transporty“, které však procházely územím obsazeným Rudou armádou, takže všechny došly tam, kam měly.

Při prvním obsazení Ufy Rudá armáda nepostupovala proti buržoasii nikterak nelidsky. Vyvlastnila jim nemovitý majetek a do vězení dávala pouze velkoburžoasii. Na příklad majitel tiskárny Ujckovič byl se ženou uvězněn ve sklepě tiskárny a k našim starostem patřilo dodávat jim jídlo a hlídat je. Teprve nyní nastala deportace do zajateckých táborů a ti, kteří se stali pomocníky Kolčaka, byli za své provinění staveni před vojenský tribunál. A této činnosti, i psaní o rozsudcích, to byla jediná práce, které se Jaroslav vyhýbal.

Měl k tomu odpor a jak slyšel o rozsudku smrti, začalo mu být zle. Jak mohl, prosazoval deportace na nucené práce, ale trestat smrtí nechtěl. Za celou dobu v Rudé armádě nikdy nevystřelil. Psal o ukrutnostech Kolčakovy armády a byl přesvědčen, že z jeho článků všichni pochopí, že se takovéto věci dělat nesmí. A i když uznával nutnost tvrdého trestu, nikdy se ho nezúčastnil. Věřil, že právě pomocí tisku půjdou všichni lidé převychovat. Měl úžasnou víru v dobré lidi a přes vše, co později prožil, ji nikdy neztratil.

Jaroslav též poznává kontrarevoluční postoj církve a zlo, které církev napáchala na lidech. Proto své články v „Krásnom streľku“ zaměřuje na vysvětlování nepřátelské politiky církve, ukazuje, že Kolčakova armáda je církví podporována a píše též několik satirických povídek na církevní dogmatismus.

Po návratu do Ufy jsme vydávali pouze „Krásnyj strelok.“ Ale Jaroslav měl též stranickou funkci, byl sekretářem stranické buňky a jmenován vedoucím Rakousko-uherského sovětu vojenských a dělnických zástupců v Ufě. U kolem tohoto sovětu byla hlavně repatriace válečných zajatců zpět do svých domovů.

Já jsem v té době nebyla ještě členkou strany. Byla jsem přijata o několik měsíců později za svoji práci pro tisk revoluce. Ale pracovala jsem v odborovém svazu tiskařů a se stranickou buňkou jsme úzce spolupracovali. A tak jsem se s Jaroslavem scházela i v politické práci.

V srpnu se stěhujeme s tiskárnou do dobytého Čeljabinsku. Maminku si vezeme s sebou; celou naši sibiřskou cestu prodělala s námi. Bylo nám s ní oběma moc dobře.

V Čeljabinsku dochází ke změnám v Zahraniční komunistické straně bolševiků. Její členové totiž pracovali hlavně mezi zajatci a získávali je ke vstupu do Rudé armády. Je tedy samozřejmé, že politické oddělení 5. armády má prvořadý zájem na tom, aby Zahraniční komunistická strana bolševiků byla k němu přičleněna. To se též stává a tím se mění v Zahraniční sekci politického oddělení 5. armády. Gašek byl jmenován vedoucím této sekce.

Vzhledem k tomu, že počet členů Rudé armády z příslušníků jiných národů neustále vzrůstal, byla tato zahraniční sekce změněna v Internacionální oddělení, jako jeden z od-

borů politického oddělení 5. armády. Jaroslav je jmenován náčelníkem tohoto oddělení. Tak byla oceněna jeho práce politického pracovníka a novináře Rudé armády. Gašek, nezlomený tyfem, nedostatkem jídla a spánku prožívá svůj skutečný život, plný práce pro revoluci, která dává ty nejlidštější práva právě těm, které Jaroslav tak miloval.

V Čeljabinsku jsme též měli český orchestr, který koncertoval na politických meetingách. Na nich hovořil Jaroslav nejvíce na téma: „Vítězství na východě osvobodí též západ.“

Internacionální oddělení vydává v Čeljabinsku cizojazyčné časopisy, jejichž úkolem je agitace mezi zajatci pro vstup do Rudé armády, seznamuje je s mírovou deklarací a pravdivě informuje o politické situaci v Evropě. Jaroslav je duší těchto časopisů, nezná únavy. Má na starosti německý Rote Fahne, polský Tribuna komunistyczna, maďarský Ill. International. Politické oddělení mu dává na starost vydávání jeho zpráv pod názvem Nachrichten-Hirek. Do časopisu „Krásnyj strelok“ přispíval podle svých možností.

V Čeljabinsku máme velmi ztíženou situaci v tiskárně tím, že není světlo. Ani lampy, ani svíčky. A tak Jaroslav řeší situaci tak, že vydlabává brambory, do jamky nalévá olej, dává knot a tak svítíme. Stará se o výhody zásobování pro ženy a děti, které začínají dostávat zvláštní přiděly, prostě Jaroslav se stará o vše.

Když v okolí Čeljabinska začala hořet tajga, byli na hašení posíláni zajatci z Kolčakovy armády. Požár se velmi rozrůstal a zajatců, pracujících na jeho likvidaci přibývalo. Nikdo se v té době nemohl starat o zajištění jídla pro ně. Ostatně, rozhodnutí bylo takové, že si mají stravu opatřit sami, v hořící tajze. Občané okolních vesnic začali proto zajatcům nosit jídlo. Bylo to zakázané, ale oni tím chtěli docílit větší výkon zajatců. Měli strach, aby požár nezachvátil jejich vesnice. Jaroslav se to dozvěděl a schvaloval: „Pracují, a jsou to také lidé“, říkával.

Koncem roku 1919 jdeme za postupující Rudou armádou do Omska. Jaroslav dostává na starost další časopisy Internacionálního oddělení. Je to německy psaný Weltrevolution, maďarský Rohan a časopisy národnostních menšin. Z nich nejvýznamnější byla Zář, která vycházela v burjatomongolštině. Dále pak baškirský časopis a časopis korejsko-čínský.

Gašek se naučil dost baškirsky. Avšak ostatní časopisy redigoval, protože všechny rukopisy se psaly v ruštině. A tak i v těchto cizojazyčných novinách vycházely jeho články. Podle

FOTOGRAFIE JAROSLAVA HAŠKA Z ROKU 1919

významu otiskoval některé z nich i v „Krásnom strelku“. Avšak ten již neměl přímo na starosti.

Tyto časopisy však nebyly jedinou činností Jaroslava. Jako náčelník Internacionálního oddělení přímo odpovídal za jeho práci a ta byla velmi rozsáhlá. Stále mu zůstával velký úkol

= agitace mezi zajatci a formování internacionálních oddílů v 5. armádě. Pamatuji se, jak jednou přišel a smál se, že se zaplétá už dokonce s Turky a že tedy v Rudé armádě bude nyní „turecká vojna“, neboť získal celou skupinu tureckých zajatců pro naši 5. armádu.

Když byl takový cizí oddíl začleněn do 5. armády, zůstával určitý čas v místě posádky. Procházel výcvikem a byla v něm zakládána komunistická buňka. Jak těchto zahraničních oddílů a tím i jejich komunistických buněk přibývalo, začaly se organizovat v zahraničních sekcích bolševických stran. A tuto organizaci měl opět Jaroslav na starosti.

Je samozřejmé, že se věnoval též organizaci československých komunistů, kteří byli v Rudé armádě na Sibiři. Právě přes tuto organizaci československých komunistů na Sibiři mohlo dojít ke spojení s československou sociálně demokratickou levicí, která měla v Moskvě své ústředí. Vedl ho Bohumír Šmeral, Ivan Olbracht a Jaroslav Salát. Toto ústředí vybíralo nejlepší československé komunisty v Rudé armádě pro politickou práci v Československu. Právě tímto ústředím byl i Jaroslav vybrán pro návrat do republiky a Ivan Olbracht sehrál později v Gaškově životě významnou roli.

Sekce československých komunistů na Sibiři měla své sídlo v Omsku. Jejím vedoucím byl Jiří Traub, s Jaroslavem úzce spolupracoval a byl též členem presidia Oddělení národnostních menšin v Rudé armádě, což byla organizace národnostní, ale v jejím presidiu byli pouze členové komunistické strany.

Tato sekce pracovala později též v Irkutsku a tak právě díky dobré organizaci mohli být skoro všichni komunisté delegováni pro politickou práci v republice během roku 1920. Ze své práce v Rudé armádě byli uvolňováni dle důležitosti funkcí, které v ní zastávali. To, že jsme s Jaroslavem odcházeli mezi posledními, samo mluví o jeho významu pro revoluci.

Mimo těchto pracovních povinností, ke kterým patřilo ještě vyučování ve večerních stranických kursech, měl dobrovolnou politickou funkci: byl předsedou stranického výboru 5. armády. Začal ji vykonávat v Omsku a setrval v ní i v Krasnojarsku, kam jsme se v dubnu 1920 přestěhovali.

Vítězný postup Rudé armády proti kolčakovcům byl nezadržitelný a tak jak byla osvobozována důležitá města, přenášelo do ní svůj vliv politické oddělení té které armády.

A my jsme šli stále za 5. armádou. A zde, v Krásnojarsku, jsme měli 5. května svatbu. Byla přirozeným vyvrcholením našich citových vztahů. Znali jsme se déle než rok a tato doba, zvláště po tom všem, co jsme spolu prožili, byla dostatečně dlouhá, abychom se dokonale poznali.

Úřední formy naší tehdejší svatby se mnoho od dnešních neliší. Na místním sovětu, který byl představitelem zákonné moci, jsme ohlásili svůj úmysl a vyplnili příslušné formuláře. Jaroslav udal, že je svobodný, žádné děti nebo jiné závazky nemá a předložili jsme své osobní průkazy. V určený den jsme se dostavili v doprovodu svědka, generála Brauna, na sovět a v místnosti, vyzdobené Leninovým portrétem a znakem srpů a kladiva, jsme podepsali zápis o dobrovolném uzavření manželství. Byl nám vydán průkaz o registraci manželství, podle kterého Jaroslav Ramonovič Gašek, náčelník Internacionálního oddělení 5. armády, narozen 30. dubna 1883, a Alexandra Gavrilovna Lvova, tiskařská dělnice časopisu „Krásnyj strelok“, narozená roku 1894, svobodná, se prohlašují za manžele a Alexandra Gavrilovna Lvova bude používat jména Lvova – Gašek. Zápis byl podepsán sekretářem sovětu a svědkem. Dokonce jsme pak měli malou oslavu v tiskárně, na které se vůbec nepil alkohol.

Celou pravdu o Haškovu prvním manželství jsem se dozvěděla až po příjezdu do Československa. Moc jsem se tím poznáním trápila, hodně jsem o tom mluvila s Jaroslavem. Zůstává pravdou, že Jaroslav svůj život před vstupem do Rudé armády neuznával. Neuznával ani literární práci, kterou udělal. Nevěřil, že je to literatura, sám ji považoval jen za „psinu“, za způsob a možnost obživy. Cíl a smysl svého života poznal v revoluci. Poznal, že tato revoluce dovede přijmout ty, kteří chtějí pro ni pracovat, a že dovede jejich práci morálně ocenit. A o toto morální ocenění šlo u Gaška i Haška vždy.

Nebyl nikdy pyšný na to, že promlouvá, poučuje, vysvětluje, že se o něm píše a že rozhoduje o důležitých věcech. Vždyť mnohé své články v sovětském tisku podepisoval pseudonymem.

Abychom ukázali Gaškov názor na republiku, uvádíme část jeho článku „Česká otázka“, který napsal do časopisu „Vlast truda“ v dubnu 1920 a který je širší veřejnosti méně znám.

Z článku vyplývá nejen změna Gaškova myšlení, ale i změna způsobu vyjadřování oproti jeho bývalé literární činnosti. I když je samozřejmé, že články tohoto typu nelze zpracovávat literárním jazykem, ukazuje se nám, v čem skutečně Gašek viděl svoji novinářskou činnost v revolučním tisku. Článek zněl:

Zběsilá agitace proti sovětské vládě v českém vojsku během událostí ztroskotala. Loď české kontrarevoluce dosedla na mělčinu. „Geniální“ bdělost francouzského generála Janina, který velel českému vojsku, skončila úplnou porážkou Kolčakovy armády, kapitulací polských legií a srbských pluků, uznáním sovětské vlády českým vojskem, zastřelením admirála Kolčaka a jiných „mocnářů“ sibiřského carství, generálů, kapitalistů a statkářů.

Příměří mezi českým vojskem a představiteli sovětské vlády = to byl krach politiky Dohody.

Živelný převrat uspíšil rozchod českého vojska se spojenci. Velitelé české kontrarevoluce ztratili rozvahu. Čeští vojáci se za půldruhého roku naučili trochu myslet a uvažovat.

Oklamání spojenci, kteří jim po osmnáct měsíců slibovali parníky na cestu do vlasti, kteří jim nařizovali podporovat Kolčaka, střežit sibiřskou magistrálu, vystupovat proti povstávším sibiřským dělníkům a rolníkům, octli se čeští vojáci v ohnivém kruhu revolučního požáru. Nadarmo jim francouzský generál Janin vyhrožoval, že odmítnou-li jít na frontu proti bolševikům, nedá Francie už ani frank Československé republice.

Vojáci uvítali důstojníky, kteří jim přednesli tento líbezný návrh s heslem „do bot“, což je asi jako ruské „naplevat“.

Přesun vojenských mas doleva, odhalení imperialistické politiky spojenců, to vše zaplavilo zvláštní vlaky na trati Irkutsk, Čita, Vladivostok politickými a vojenskými představiteli Československé republiky. Prchali před bolševiky i před svými vojáky. Prchali před rudou bouří. Nemohli se již objevit před svými oklamanými rodáky. Polekali se těl českých komunistů, které kdysi postříleli cestou do Penzy, a Samary, do Vladivostoku. České vojsko uzavřelo příměří se sovětským Ruskem. Jejich boj za Ústavodárné shromáždění končí ve vojenských vlcích, v nichž se protloukají do vladivostockého přístavu.

Tolik Jaroslav Romanovič Gašek.

Když jsme krátce po naší svatbě odešli do Irkutska, podílí se Jaroslav na práci časopisů Internacionálního oddělení Komuna, Vlast truda a Vestnik Poarma. „Komuna“ vycházela jednou týdně česky. V Irkutské gubernii bylo totiž mnoho Čechů, bývalých příslušníků legií. Mnozí z nich přešli bojovat do Rudé armády. Ale mnozí se též usadili na trvalo. Pracovali jako odborníci v průmyslu, v zemědělství, oženili se. Proto česká „Komuna“ vycházela ve značně velkém nákladu (5.000).

V době našeho pobytu navazuje Jaroslav spolupráci s Centrálním československým byrem pro agitaci a propagandu při ústředním výboru Ruské komunistické strany (bolševiků). Toto byro vedl Jaroslav Salát. Byro vědělo o vývoji událostí v Československu, zvláště vnitřní rozpad sociálně-demokratické strany, ve které začala vznikat marxistická levice. Očekávalo úplný rozkol strany a proto začalo agitovat mezi československými komunisty v sovětském Rusku k návratu do Československa, k pomoci marxistické levici.

Jaroslav byl za našeho pobytu v Irkutsku jmenován zatím-ním náčelníkem organizačního oddělení, což byl nejdůležitější odbor politického oddělení 5. armády. Tím byl zproštěn funkce náčelníka Internacionálního oddělení. Jeden čas vykonával funkci zástupce náčelníka politického oddělení 5. armády. To byla největší mu projevená důvěra, protože 5. armáda byla jednou z nejpočetnějších armád Rudé armády a chránila celou Sibiř. K této funkci měl ještě jednu: byl redaktorem časopisu „Vestnik Poarma 5“ (Věstník politického oddělení 5. armády). Úkolem tohoto časopisu bylo objasňovat to, co nyní stojí před mladou Sovětskou republikou.

Noviny, časopisy totiž sehrály tu nejvýznamnější roli pro ideje revoluce. Článků v nich uveřejňovaných se používalo ve veškeré politické práci. Pro schůze, meetingy, školení. V té době nebyly učebnice, teoretické spisy byly většinou nedostupné a tak noviny byly pro nejširší okruh těch, kteří revoluci prováděli, jedinou jejich teoretickou školou. Proto jsme jich vydávali hodně, jejich názvy i obsah se měnil dle vzniklé potřeby a situace. Tisklo se jich vždy v jedné tiskárně několik a když si uvědomíme, jaké jsme tenkrát měli stroje a tiskařskou techniku, byla to práce obrovská.

V Irkutsku začínal Jaroslav po mnoha měsících chodit zachmuřený. Způsobila to zpráva, že i on má jet domů. Gašek sice v prvním záchvatu radosti nad tím, že s ním českoslo-

venští čelní představitelé počítají pro politickou práci v komunistické práci doma, napsal soudruhu Salátovi dopis, ve kterém se svým návratem souhlasil. Ale čím více nad tím uvažoval, tím se stával nedůvěřivější myšlence, že by v Československu mohla být stejná revoluce jako v Rusku. Říkal, že Češi jsou „holubičí povaha“ a „každý si rád hraje na vlastním písku“.

A pak obdržel telegram od Centrálního byra v Moskvě, aby odevzdal všechny své funkce v Rudé armádě a připravil se na návrat do vlasti, kde je jeho zkušeností za stávající situace zapotřebí.

Odpovídá záporně. Centrální byro ho dopisem znovu vyzývá k souhlasu a dává stranický příkaz. Svoji žádost o uvolnění Jaroslava z Rudé armády adresuje Centrální byro též na politické oddělení.

Jaroslav tedy píše svůj souhlasný dopis Jaroslavu Salátovi do Moskvy, ale hned začíná pochybovat o správnosti svého souhlasu.

Chodíme nyní na dlouhé procházky v okolí Irkutska. Jaroslav na nich stále uvažuje zda má, nebo nemá odjet. Na jedné z nich po něm dokonce někdo vystřelil, kulka ho škrábla do krku a měl na něm pak trvale jizvu. Vykládal mi o dřívějších „pivních“ politických bojích, o tom, jak si z politických stran dělával legraci a jak se vysmíval buržoasii. Končil několikrát tím, že se mě ptal, zda s ním do Československa pojedou. Říkala jsem, že ano. Že je můj muž a že tedy musím být stále s ním. Smutně se usmíval a říkal, že v Československu je jiná situace a že to tam bude těžší než zde. Tomu jsem nevěřila, říkala jsem mu, že revoluce je všude stejně těžká. Trochu se nad mými slovy usmíval, ale byl rád, že s ním chci jet. „Kdybys ty nechtěla jet se mnou, nikdo mne k odjezdu nedonutí“.

Politické oddělení vyhovělo žádosti Centrálního byra o Jaroslavovo uvolnění. Jaroslav začal odevzdávat své funkce, což trvalo značně dlouho.

Zprávy, které Centrální byro zasílalo, pomohly Jaroslava přesvědčit o tom, že sociálně-demokratická levice založí Komunistickou stranu. A pak, za celou činnost Centrálního byra stáli ti, které znal a kterých si vážil: Šmeral, Olbracht, Zápotocký.

Nikdy také později v Československu neřekl, že jimi byl oklamán. Jen říkával, že alespoň jednou v životě dovedl správně odhadnout situaci. Věděl, že zvrát situace v republice měl daleko hlubší kořeny, než bude nedodržení slibů, dávaných československým komunistům v sovětském Rusku.

Jeho konečný souhlas k návratu byl výrazem skutečného pochopení myšlenek revoluce, pochopení příkazu strany.

Když jsme to řekli mamince, plakala a nechtěla mě pustit. Je samozřejmé, že nakonec souhlasila a Jaroslav tvrdil, že to nebude trvat ani rok a vrátíme se zpátky.

Ale když jsme 26. října 1920 nasedali do vlaku na Moskvu, bylo mu velmi smutno. Před maminkou, která nás byla vyprovodit, znovu opakuje, že se do roka vrátíme, a pak se loučí s Irkutskem.

Cesta do Moskvy byla velmi svízelná. Čekali jsme na vlaky celé dny. Na jedné stanici jsme si vyšli do lesa, přepadl nás vlk, a my museli vylézt na strom. A zatím co vlk pobíhal pod stromem, Jaroslav spokojeně usnul – a vlak nám ujel. Cesta do Moskvy trvala tři týdny.

Dojeli jsme 17. listopadu, ubytovali nás v hotelu a Jaroslav začal shánět cestovní doklady. V Moskvě též probíhalo pro vracející se československé komunisty školení, ale Jaroslav jako osvědčený funkcionář, se ho nemusel zúčastnit.

Chodili jsme večerní Moskvou, prohlíželi Kreml a poznávali nádheru, ve které carská buržoazie žila. Přes den byl Jaroslav stále pryč a já se bála sama vycházet. Moskva byla pro mne příliš velká, bylo v ní příliš mnoho lidí.

Netrvalo ani týden a Jaroslav přinesl pasy na jméno Jaroslav Štajdl a Alexandra Štajdlová. Gašek se tak stal zajatcem bývalé rakousko-uherské armády, který se vrací do své vlasti a veze s sebou svoji manželku, s kterou se v Rusku oženil. Přinesl též peníze, které jsme na cestu dostali a balík knížek pro budoucí práci. Řekl mě, že bude pracovat v Kladně, kde je většina dělníků, zvláště horníků a ti nejlépe vědí, jací jsou kapitalisté.

26. listopadu opouštíme Moskvu a odjíždíme přes Narvu do Revallu (Talin), kde jsme na lodi Kypros opustili území sovětského Ruska.

Již cestou z Moskvy začínal být popudlivý. Několikrát prohlásil, že se vrátí, že přítel Braun zůstal v Irkutsku, soudruh

Traub v Moskvě, že on tedy také neodjede, protože práce je zde ještě dost a dost. V Revalu však uslyšel češtinu a tak mu bylo veseleji.

Lod' Kypros byla plná zajatců různých národností, kteří se vraceli do svých vlastí. Moře bylo celou cestu bouřlivé a k tomu nám vařili podivně sladká jídla. Mě bylo cestou velmi zle, z kajuty jsem ani nevycházela. Jaroslav nejprve chodil po palubě a pak začal pít. Bylo to poprvé za celou dobu naší známosti, kdy pil a opil se. Říkala jsem mu: „Gašíčku, co to děláš? Vždyť tě to zabije. Nikdy jsi nepil, vodku dals vypouštět, kalbaky zavírat a najednou tohle“.

Díval se na mne očima, které jsem u něho ještě nikdy neviděla. „Neměli jsme jet zpátky, Šuro. Ted' to vím zcela přesně“. Ptala jsem se ho, co se stalo, že jedeme přece na chvíli, za rok jsme zpátky, slíbil to mamince. Máchl rukou a pak vyprávěl, jak všichni Češi se těší jen na to, až budou doma, u svých rodin. O revoluci, dalším boji nechtějí ani slyšet. Jen vzpomínají na „staré zlaté časy“ a když se rozkřiklo, že Štajdl je Hašek, nechtějí nic jiného, než si s nim připít a vyprávět legrační historky. Mají strach jen o to, aby našli práci.

Byli to totiž ti, kteří sovětskou revoluci strávili v zajateckých táborech, nepřidali se ani k legiím, ani k Rudé armádě a s ničím nechtěli mít nic společného.

Když jsme však přijeli do Štětína, byl Jaroslav zase Gaškem. Bylo to 8. prosince večer, našel nocleh, druhý den mi ukázal město a zajistil místa ve večerním vlaku. V noci jsme přijeli do Československa, do Pardubic.

V Pardubicích jsme byli asi týden v karanténě. Bydleli jsme společně v dlouhých dřevěných barácích, které hlídali vojáci. Jaroslav sice několikrát utekl na pivo, ale vracel se včas a střízlivý. Říkával, že jsou to jeho špionážní výpravy, aby poznal situaci. A že se o revoluci nikde nemluví. Z karantény nás pustili 19. prosince ráno a my jsme šli rovnou na nádraží, nasedli do vlaku a kolem poledne přijeli do Prahy.

To již Jaroslav věděl, že velká prosincová stávka byla násilně zlomena a měl strach, že s politickou prací je úplný konec. Měl proto špatnou náladu, ale ještě před Prahou vyhlížel z okna a při pohledu na známou krajinu se opět rozveselil. Byl pochmurný den a on čekal, až se objeví obrysy města. Když se tak stalo, nadšeně mi je popisoval, mluvil rusky na celý vagón, nikoho si nevšímal a oči mu jen zářily.

Když jsme vystoupili na hlavní nádraží s několika zavazadly, nastala otázka: kam teď? Jaroslav prohlásil, že musí nejprve prozkoumat terén, a že ví kde. Zavolal fiakr, řekl kočímu něco česky a vůz se dal do pohybu.

Drobně pršelo. Ukazoval mi Museum, Václavské náměstí a vykládal o Ferdinandce a radostně říkal: „Naše národní třída“. Na ni fiakr zastavil před budovou s nápisem Kavárna Union. Vzali jsme svá zavazadla, prošli průjezdem a po schodech stoupali vzhůru.

Přišli jsme do místnosti a Jaroslav se opatrně rozhlížel. Číšník šel k nám, ale teprve když byl úplně u nás, leknutím otevřel ústa. Jaroslav mu naznačil, aby byl ticho. Pak si spolu šeptali a číšník nás vedl skoro prázdnými místnostmi dozadu, do malého pokoje. Teprve tam se s Jaroslavem přivítali, chvíli povídali a Jaroslav si objednal pivo a mě čaj. První český čaj a vůbec mi nechutnal.

Z počátku jsme byli sami. Chvilkami přibíhal číšník, něco si spolu vykládali, smáli se a pak zase odběhl. Jaroslav mi říkal, že je to jeho starý známý, že byl velmi překvapen jeho návratem a že až přijdou jeho další přátelé, bude je sem posílat. A skutečně. Přicházeli, padali si s Jaroslavem kolem krku, tiskli ruce, smáli se a objednávali další láhve piva. Hluk vzrůstal, kolem bylo plno smíchu a mě připadalo, že o revoluci vůbec nemluví a že to nikoho nezajímá.

Seděla jsem mezi nimi jako ztracená, nerozuměla jsem slovo. Pánové mi vždy potřásli rukou, jeden mi ji chtěl políbit a tvářil se udiveně, když jsem to nechtěla dovolit. Něco mi říkal, ale já jen bezradně krčila rameny. V tom hluku každou chvíli ke mně přiběhl Jaroslav, řekl pár slov rusky, byl veselý, vykládal, kdo ten který je a zase odběhl.

Teprve večer přišel jeden pán, začal se mnou mluvit rusky. Představil se mně, ale jeho jméno jsem si nezapamatovala. Ptal se, kde budeme bydlet a jestli máme peníze. Když jsem řekla, že ano, doporučil, abychom se ubytovali v hotelu. Abychom šli na Vinohrady do hotelu Neptun, Jaroslav, že to tam dobře zná a on, že tam hned zatelefonuje a zamluví nám pokoj.

Byl moc hodný a veselý. Také se mě ptal, zda jsem skutečně šlechtična nebo kněžna. Ptala jsem se ho, jak na to přišel. Odpověděl, že to zde Jaroslav každému vypráví. A tak jsem mu řekla, že jsem tiskařská dělnice, členka Ruské komunistické

strany bolševiků, a že Jaroslav sem přijel jenom namazat záda české buržoasii a pak hned pojedeme zpátky do Sovětského Ruska. Že tam má Jaroslav ještě hodně práce a tu kněžnu mu nedaruji.

Pán se na mne díval velmi nedůvěřivě, vrtěl hlavou a pak změnil téma rozhovoru. Za chvíli se rozloučil a já ho už nikdy neviděla.

Pozdě večer se Jaroslavovi přátelé začali trousit pryč. Zvali nás, abychom šli s nimi, ale Jaroslav odmítal. Ptala jsem se ho, kde budeme bydlet a on odpověděl, že u jednoho jeho známého. Říkám mu, že ten pán, co mluvil rusky nám zamluvil pokoj v hotelu Neptun. A proč každému vykládal, že jsem šlechtična. Smál se. Prý to všichni byli jeho dobří přátelé a tak si z nich „vystřelil“. Bavilo ho, jak „mrkali na drát“ a věřili tomu. Když chci bydlet v hotelu, dobrá, pojedeme do Neptunu.

Pán vrchní, a to jsem již věděla, že se jmenuje pan Patera, a že mu Jaroslav teprve dnes zaplatil láhev vína, kterou vypil před válkou, nám zavolal fiakr. Jeli jsme noční Prahou. Byla krásně osvětlená, tolik světél jsem nikdy neviděla. Všude kočáry, auta. Na Václavském náměstí bylo lidí jak v poledne, ale Jaroslav se ušklíbal. „Panstvo se baví, však mi jim ukážem!“ Pobízel kočího, aby jel rychle, on se musí dobře vyspat a ráno jde za soudruhy. A tak jsme se ubytovali v hotelu Neptun na Vinohradech jako Jaroslav Hašek s chotí Alexandrou. Od té doby byl Jaroslav Romanovič Gašek zase Jaroslavem Haškem.

Druhého dne Jaroslav dlouho vyspával. Kolem poledne se začal strojit. Vzal si rubášku, kterou opásal řemenem, kalhoty zastrkal do vysokých holínek, občanský zimník, který dostal v Moskvě a na hlavu čepici se štítkem. Políbil mě a řekl, že přijde brzy. A skutečně. Asi za tři hodiny byl zpátky. Vypadal smutně a praštil čepici na postel.

„Tak jsme všechno prohráli, Šuro. Přijeli jsme pozdě. Ty, na které jsem se měl obrátit, pozavírali. A ti, kteří zůstali, mi vůbec nevěří a tvrdí, že o ničem neví. Že prý jsem redaktor Hašek, co psával takové srandičky a ne soudruh Gašek.“

Vypadalo to, že se dá do pláče. Utěšovala jsem ho, jak jsem mohla. „Pojedeme přece zpátky do Ruska, je tam spousta práce, maminka a všichni nás tam měli rádi. Tady není ani pořádná zima, venku prší a je bláto“. Ale Jaroslav seděl bez zájmu. Pak se zvedl, rubášku vyměnil za košili bez kravaty, vzal si polobotky, sako, kabát a poyídal, že přijde. Jenže tentokrát přišel až za tři dny. Uválený, roztrhaný.

Přivedl sebou pana Longena a jeho ženu Xenu. Byli moc milí a pozvali nás na zítřejší Štědrý den. Jaroslav mezi tím usnul a Longenovi odešli.

Ty tři dny, co nebyl Jaroslav doma, byly pro mne velmi zlé. Neuměla jsem česky, bála jsem se vyjít na ulici. Jídlo mi přinesli z restaurace. Ještě, že jsem měla peníze. Jaroslav dostal na cestu 1.500 marek, já měla též něco ušetřeno a něco mi dala maminka. Jenže jsem poznala, že Jaroslavovi peníze se brzy rozkutálí a to, co mám já, vydrží tak na měsíc pobytu v hotelu. Co bude pak?

Neměla jsem nic ke čtení. Žádné ruské noviny v Praze tenkrát nebyly. V hotelu bydlelo několik ruských rodin. Byli to ti, co utekli před naší revolucí a tak jsem s nimi nechtěla nic mít. Oni ale nemohli pochopit, proč jsem přišla do Československa já. Když jsem jim řekla, že jsem bolševička, doslova ode mne utekli. Vykládali, že tady žádná revoluce nebude, protože těm, co v tomto měsíci stávkovali namazala policie záda tak, že na to dlouho nezapomenou. A všechny komunisty prý pozavírali. Říkala jsem si, že když je to pravda, tak je s Jaroslavem zle. Vůbec jsem se nedivila, že to tak na něj působilo a ty tři dny jsem mu odpustila.

Na Štědrý den byl Jaroslav stále zamlklý, odpoledne jsme šli k Longenům. Večer se s panem Longenem pohádal a tak jsme šly s Xenou raději do druhého pokoje. Druhého dne se zase udobřili a po obědě jsme se vrátili do hotelu. Tohoto a následujícího dne byl Jaroslav doma a tak jsme si hodně povídali.

Nejprve řekl, že velkou stávku, kterou se dělníci chtěli chopit moci, četnictvo a policie zlomilo. Tím mi tedy potvrdil, co jsem tak trochu věděla. Říkal, že zbyli jen zrádci, kteří to nyní budou dělat jak za císaře pána: „Víc kecat, než dělat, to byla vždycky naše tragédie“. Prostě, že s politickou prací v Československu je konec.

Nechtěla jsem se s tím smířit. Připomínala jsem mu, že nás Kolčak vyhnal z Ufy a také jsme neklesli na mysli. Ufu jsme znovu dobyli a Kolčaka úplně rozdrtili. Proč tedy najednou vidět vše černě. Ale Jaroslav jen vrtěl odmítavě hlavou. Prý neznám českou povahu. Když jí někdo ukáže sílu, zalekne se. Dlouho jí to trvá, než se vzpamatuje a pak do toho jde hlava nehlava. A nejhorší nepřítel je prý česká byrokracie. Vykládal, že to zde není jako u nás, kde na stovky kilometrů bylo pár

carských úředníků. A ti, že byli vyloženě naši nepřátelé. Zde prý se má určitá skupina a dosti velká, vcelku dobře. A ti nechtějí nic riskovat. Bojí se, že by přišli o to, co mají. Říkal jim „přicmrndálkové“. A ti, že byli vždy brzdou českého vývoje. Vykládal mi trochu o historii, o literatuře, ze které „kouká naše holubičí povaha“. Jmenoval, kolik rakouských byrokratů již zase dělá byrokracii v republice a tyto doslova nenáviděl. Vykládal, jak si z nich dělal „srandu“, a že mu to teď budou chtít odplatit. Nevěřil ani v rolníky. „Jediná pokroková třída v Čechách jsou dělníci. A těch je ještě stále málo“.

Já jsem zdejší poměry neznala a tak jsem mu řekla, že jestli není skutečně žádná možnost, ať jedeme zpět do Ruska. Ale nechtěl o tom ani slyšet. Úřady vědí, že se vrátil a tak nás již pryč nepustí. Museli bychom utíkat. Naši situaci by sovětští soudruzi nepochopili, viděli by v něm zrádce, který utekl z boje. A byl přece do něho vyslán.

Znovu jsem mu říkala, aby neztrácel naději. Ale on žádnou neviděl. Stále dokola opakoval, že s politickou prací je konec. Nejsou prý zde ti, kteří by ji mohli vést a jemu nikdo neuvěří.

Ukázal mi nějaké české noviny, ve kterých byla jeho fotografie a překládal článek, ve kterém o něm psali jako o zrádci českého národa, který opovrhnul „ušlechtilou“ myšlenkou československých legií v Rusku. Nazývali ho „bolševickým zaprodancem“ a požadovali soudní stíhání.

Článek byl dosti dlouhý, ale Jaroslav mi ho nepřeložil do konce. Zbytek dopověděl vlastními slovy. A tak mi řekl, že se v Praze v roce 1910 oženil a o dva roky později se mu narodil syn. Krátce po narození syna od rodiny odešel. A noviny nyní na něho štvou též jako na bigamistu. Jeho manželka žila, nebyl s ní soudně rozvedený.

To bylo pro mě velmi zlé. Ze začátku jsem to nemohla ani pochopit. Vůbec jsem nevěděla, jak to tedy doopravdy je. Vysvětlil mi to znova. Pak jsem byla teprve schopná se ho zeptat, proč mi to neřekl dříve, proč si mě bral, proč se sem tedy vracel a proč mě bral sebou? Bylo to jediné velké proč.

Odpověděl, že ve svém životě před válkou nikdy neuznával svoji odpovědnost k někomu jinému a k ničemu. Neuznával celou tu dobu, ve které musel žít, ale neuznával také sebe. Prý nikde a u nikoho nenalezl pro sebe pochopení, pochopení k uznání své osoby. Proto dělal to, co uznal za vhodné, bez ohledu na druhé.

Tepřve prý ve válce poznal celou tragédii mocnářských režimů a začal hledat pravdu. Nalezl ji v revoluci třídy, ke které měl nejblíže, nalezl ji v jejich nejušlechtilejších myšlenkách. A tím také nalezl smysl svého života: pracovat pro tuto revoluci.

Ptala jsem se ho, zda se nechce vrátit ke své manželce a k synovi, ale to rozhodně odmítl. „Co bylo, již není“.

A tak jsme seděli v tom hotelovém pokoji potmě a povídali si o budoucnosti, která pro nás byla velmi chmurná. Jaroslav byl vůbec velmi pesimistický. „Tak, jak jsem v Rusku dělal novináře, ho zde dělat nemohu. Doufal jsem, že až revoluce zvítězí, budu mít čas na literaturu. Budu moci psát komunistickou literaturu. To zde vůbec nemůžu. Co tedy můžu? Dělat si ze všech těch zbabělců a zrádců „srandu“. To mi snad dovolí, protože „srandu“ se v Čechách za literaturu nepovažuje“.

Dospěl tedy k jedinému názoru: „Nic jiného než psát neumím a tak se tím musím živit i dál.“ Rozhodl se obejít známé u novin a „něco jim vnutit“.

Druhý den nás přišel navštívit Jaroslavův bratr Bohuslav. Já jsem se mu líbila, hned nám chtěl dávat peníze, ale Jaroslav odmítl. Bohuslav, který byl úředníkem ve „Slávii“, podporoval matku a s Jaroslavem se dohodli, že tomu bude i nadále. „Já budu rád, když uživím Šuru a sebe,“ zakončil Jaroslav.

U Neptuna jsme bydleli do poloviny ledna 1921. Do té doby se Jaroslav opět velmi spřátelil s Frantou Sauerem. Ten byl po smrti své ženy „zarytým“ vdovcem a jeho byt byl pro něho a jeho dvě dcery veliký. Tak jsme se nastěhovali k němu, na Žižkov.

Oba byli pořád pryč. Sháněli obživu, chodili do redakce Českého slova, chodili po hospodách. A tak mě Frantovy dcery učily česky. Jaroslav napsal nějakou říkánku, která se lehce zapamatovala a z ní jsem poznávala česká slova. Někdy i velmi neslušná.

Prvé pololetí toho roku bylo nejhorší údobí našeho společného života. Jaroslav velmi těžce sháněl peníze. Donutili ho k tomu, aby vystupoval v kabaretech a překrucoval a dělal si legraci ze své práce v Rusku. Z každého takového vystoupení chodil opilý a nadával sám sobě „špinavých psů“. Uvnitř plákal, ale zároveň se i smál, jak ti „blbí měšťáci“ věří těm ukrutným nesmyslům, které vykládal.

Začátkem roku nás také vyhledala Jaroslavova žena Jarmila. Všechno mu vyčetla, pohrozila skandálem, žalobou z bigamie a z neplacení podpory na dítě. Mně nejprve vyhrožovala a pak několikrát nabízela peníze, abych se mohla vrátit tam, „odkud jsem přišla“.

Je samozřejmé, že Jaroslav byl velmi rozkolísaný. Na jedné straně žena, kterou v mládí miloval, dítě, já, a možnost skandálu. Stále na něj štváli v novinách. Několikrát u nás byla policie a zajímala se, z čeho žijeme, jak sháníme peníze. Jaroslav za žádnou cenu nemohl připustit skandál. Věděl, že když půjde do vězení, bude to jeho morální konec.

Úplně se rozloučil s možností normálního života, s možností napravit nebo vysvětlit svůj život před válkou. Měl jedinou možnost: žít stejným způsobem jako dříve, aby se jeho život v Rudé armádě stal pro buržoasii skutečnou „výjimkou potvrzující pravidlo“, jako recese jeho „nemorálnosti“. A tak to také udělal. Z těchto důvodů si nasadil masku, a bolest z jejího nasazení léčil alkoholem. Ve všem se přetvařoval, i ve vztahu k Jarmile, s kterou se ze strachu před skandálem začal scházet.

Zde by mohlo jistě být položeno mnoho otázek – proč – se takto rozhodl a dáno mnoho rad – jak – se měl zachovat. Na otázky se pokusím odpovědět..

Jaroslav byl vždy vnitřně přesvědčen, že je, nebo bude spisovatelem. Tedy tvůrcem, umělcem. Ale stále si nevěřil. Jeho názor byl: „Dva roky psaní pro bolševické noviny pro mě znamenají víc, než jsem za předcházející roky napsal. Před tím to nebyla literatura ani řemeslo, to byla obživa.“ Věděl, že má-li se v té době prosadit, musí se neustále kolem literatury pohybovat. Věřil, že skutečnou podstatu člověka najde mezi tou vrstvou, která „pěstuje“ družnost. Čili schází se a vykládá své vnitřní názory. Proto ty neustálé návštěvy hospod, vináren, kaváren. A potřeboval družnost. Nefalšovanou, raději drsnou, ale lidskou. Věděl, kde je ve psaní silný a jaké jsou jeho možnosti. Čekal jen na nápad. A ten přišel koncem února.

V tu dobu přišli se Sauerem domů v dobré náladě. Smáli se, objímali a Jaroslav prohlásil, že dostal nápad. Bude zase psát o vojáku Švejkovi. Já jsem nevěděla, že o Švejkovi psal již před válkou i během ní. Teď mi to teprve řekl, ale hned prohlásil, že tohle bude něco docela jiného, tohle, že bude skutečná literatura. „Vysměju se všem těm pitomcům a zároveň ukážu, jaká je naše pravá povaha a co dokáže.“

Začali tím, že poslali do protějšího hostince „U Šnorů“ pro pivo a pořádně se opili. Celé dopoledne druhého dne prospali a odpoledne začal Jaroslav psát a Sauer chodil pro pivo.

Jaroslav psal velmi rychle, na čisto a když ho bolela ruka, diktoval Sauerovi. Oba se při tom výborně bavili a na pivo zapomněli. Psali celou noc.

Jaroslavův duševní stav se začal zlepšovat. Méně pil a přestal se trápit. Ale stále měl strach ze skandálu. A zde jsem nemohla pochopit Jarmilu. Neustále ho zahrnovala výčitkami, že se nestará o dítě, ale nedovolila mu, aby před ním vystupoval jako otec, třeba špatný, v jehož umění by měla věřit. A tak Hašek se stal pro syna pouze známým Jarmily, redaktorem Českého slova. Neustále se snažila, aby Jaroslav byl nějaký „jiný“. Aby žil spořádaným životem, měl pevné zaměstnání a psal ve svém volnu. Jako to dělala ona.

A Haška bylo třeba přijímat jaký byl. Buď s ním vydržet, anebo jít pryč. Jen ne žádné výčitky, žádosti o peníze a projevy starostí o jeho osud. Já jsem se rozhodla, že s ním vše vydržím. Považovala jsem se stále za jeho ženu. Věděla jsem, že je neustále hnán touhou něco po sobě zanechat. Něco, co bude mít trvalou hodnotu. Můj obdiv k němu byl zcela nekritický.

Nu, a v březnu vyšel první sešit Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války. Vydal ho Hašek a Sauer vlastním nákladem a sami se také starali o jeho rozprodej, aby měli peníze na vydání druhého sešitu. Nosili je v ruksaku po hospodách, nádražích, prostě prodávali kde se dalo. Ale obchody mnoho nešly. Druhý sešit v dubnu a třetí v květnu vychází jen s velikými obtížemi a od koho si všeho vypůjčili peníze, to nikdo neví. A Švejk se stále nemohl chytit. Jaroslav opět začíná pochybovat o svém umění. Začíná znovu psát povídky a fejetony, aby sehnal peníze. Ale najednou zájem začal vzrůstat. Od čtvrtého sešitu jde Švejk na dračku. Přichází nakladatel Synek a chce vydávat Švejka ve svém nákladě a uhradit dluhy za prvé sešity. Sepisují spolu smlouvu, která zavazuje Haška termíny pro dodání rukopisů a zajišťuje mu pravidelný měsíční příjem 800–1.000 korun. To zaručuje pravidelné živobytí a tím i možnost soustavné práce na Švejkovi.

Jenže spoléhat u Jaroslava na dodržení termínů bylo nejistou sázkou. Zvláště, když stále nebyl přesvědčen, že Švejk je již ta literatura, kterou chce psát.

Jeho dobrý přítel, malíř Panuška, se v něm snaží vzbudit nejen důvěru, ale nutí ho dodržovat termíny, ke kterým ho váže smlouva. Chce, aby Jaroslav odjel z Prahy. Líčí mu krásy Lipnice, kde má atelier a dává mu ho k dispozici. Jaroslav posléze souhlasí a s ním i Sauerem odjíždí do Lipnice. Přispělo k tomu i to, že se u něj zase začaly projevovat příznaky tyfu. Ponocováním a pitím měl zeslabený organismus.

Byla jsem v Praze týden sama. Pak přijel Sauer, že se Jaroslavovi stýská a mám jet za ním. Byla jsem ráda, chtěla jsem být u něj a měla jsem starost. Sauer mě do Lipnice odvezl a s Jaroslavem jsme se ubytovali v hostinci „U české koruny“ majitele Alexe Invalida.

U Invalidů bylo velmi hezky. Jeho mladá žena čekala narození dítěte a velmi jsme se spřátelily. Jaroslav měl opět kroužek svých přátel a tak když Sauer odjížděl, mnoho nelitoval. Já jsem byla ráda, protože to též znamenalo méně pití.

Jaroslav pracoval na Švejkovi pravidelně a nakladatel Synek si nemohl na nedodržování termínů stěžovat. Jaroslav každé odeslání rukopisů doprovázel dotazem, jak jde Švejk na odbyt. Když mu Synek sdělil, že po Praze se vžilo úsloví: „Ty jsi blbý jako Švejk“, samozřejmě žádnou radost neměl. Začal tentokrát pochybovat, zda tedy vůbec umí napsat věc tak, jak ji myslí.

A tu píše Ivan Olbracht svůj článek o Švejkovi do Rudého práva. Byla to největší Olbrachtova pomoc Haškovi. Komunista, spisovatel, kterého si Jaroslav vážil, jasně se staví za Švejka a ukazuje, že Švejk je velké umělecké dílo. Haškovi to velmi pomohlo. Dalo mu sebedůvěru, uvěřil svému nadání. Rozhodl se, že Švejka dopíše, nic mu v tom již nezabrání – jenom smrt.

Bylo by zbytečné se domnívat, že po tomto svém rozhodnutí začal Jaroslav žít střídavě a spořádaně. Mnoho ze svých zvyků nezměnil. Ale Hašek na Lipnici a Hašek v Praze, to byl obrovský rozdíl. V Lipnici též mohl sundat svoji masku. Jarmila pro něj znovu přestala existovat. nebál se skandálu.

Snažila jsem se, aby měl přesnou životosprávu, klid a pokud to šlo, odháněla jsem všechny kumpány, z kterých koukaly pitky. Jaroslav nyní říkal, že pije pro chuť, aby mu to myslelo.

Přesto jeho zdravotní stav nebyl dobrý. Otékaly mu nohy, nezdravě přibýval na váze, byl psaním brzy unavený. Lékař dr. Novák se všemožně snažil mu pomoci. Ale nikdo Jaroslava nepřinutil, aby užíval léky. Jako „malý kluk“ je vyléval z okna, „zaléval“ jimi květiny a pít mléko – to bylo zcela nad jeho síly.

A tak aby se psaním zbytečně nevysiloval, najmul si za písaře pana Štěpánka. Tim si též naklonil místní „policejní moc“, neboť Štěpánkův otec byl na Lipnici strážníkem.

Se Štěpánkem byli dobří přátelé. Kouřili fajfky, vařila jsem jim černou kávu a na pivo chodili až po práci.

Když byl Jaroslav sám, psával si poznámky na maličké kousky papírků, skoro nečitelně. Štěpánkovi diktoval dlouhé odstavce z hlavy, občas se jen podíval na svou „paměť“, jak lístečkům říkával a hned zase pokračoval. Rukopisy mnoho neopravoval, vlastně diktoval na čisto.

Hašek se na Lipnici zase stával příjemným, usměvavým Gaškem. Měl rád lidi, hlavně děti. Pro ně dával u místního ševce Krupičky šít boty a v neděli rozdával bonbóny. Sprátelil se kde s kým, s každým začal hovor a lidé ho měli rádi. Jenže sem tam jim provedl nějakou „skopičinu“. A pak se na něj nazlobili, Jaroslava to mrzelo a dělal vše, aby si je udobřil. Viděl, jak těžce pracují, jaké mají starosti o živobytí. Snažil se jim též vykládat o Rusku, zde mluvil pravdu. Ale pro to nenašel pochopení. Nechtěli o politice, jak říkávali, ani slyšet a Jaroslava to jen utvrzovalo v jeho názoru na nepolitčnost rolnické třídy.

Velmi špatně vycházel s místním farářem, který ač rád s Jaroslavem popil za jeho peníze, kázal o něm jako o neznabohu.

Samozřejmě jsme s Jaroslavem do kostela nechodili, takže farář měl všechny důvody k takovýmto kázáním. K tomu se přidružilo též to, že Jaroslav jednou v dobré náladě dal nějakému potulnému flašinetáři sto korun, aby hrál pod farářovým oknem celé odpoledne jednu „odrhovačku“. Flašinetář měl peníze a tak hrál přes všechny farářovy protesty.

Velkou duševní posilou bylo pro Jaroslava založení Komunistické strany Československa. Spojil se s těmi soudruhy, kteří v okolí Lipnice zakládali stranické organizace a chodil na schůze hovořit o sovětské revoluci. Vystupoval jako přímý účastník a svědek revoluce. Jaroslavovy přednášky měly vždy tyto body: Co je komunismus, co je proletariát, co buržoazie a jak se má proletariát na buržoazii dívat.

Mluvil vždy „spatrá“ a uváděl spoustu příkladů ze své praxe. Snažil se posluchačům vysvětlit, jaká musí být proletářská třída, aby ve svém boji zvítězila. A právě v tom narážel na největší nepochopení. Bylo mu vytýkáno, že on, který byl považován za bohéma, chce ostatní poučovat jak mají žít.

Při povrchním posuzování způsobu jeho života měl tento názor své opodstatnění. Ale lidi skutečně nelze posuzovat na základě jejich „povrchu“. Mluví za ně jejich práce, to co po nich zůstává.

Tak vystupoval Hašek na schůzích v Okrouhlicích, v Humpolci i v Havličkově Brodě. Po nich pak ještě besedoval o průběhu revoluce. Dotazů bylo spousta, některé nedůvěřivé, uštěpačné, ale zvláště takové dovedl dobře odrazit. Líčil svoji práci v Rudé armádě tak, jaká skutečně byla. Nikdy ji nijak „nenadnášel“ a samozřejmě ani nezlehčoval.

Pro Jaroslava byla neděle dnem pracovního klidu. Bylo to také proto, že i pan Štěpánek světil neděli, takže Jaroslav nemohl diktovat. Ale jinak se vždy těšil, že se oblékne a půjde obdarovávat děti.

Jaroslavovo sváteční oblečení v Lipnici bylo ve skutečnosti velmi prosté. Vzal si čistou rubášku (měl jen jednu a ta v neděli musela být čistá za každou cenu), opásal ji řemenem, kalhoty zastrčil do kožených holínek a na hlavu nasadil čepici se štítkem. A tak vyšel do vsi.

Nejdříve se zastavil u pana Krupičky, který musel mít objednané boty v neděli dopoledne hotové, nakoupil cukrátku a obešel ty, kterým byly boty určeny. Potom usedl na náves, děti se kolem něho shlukly, rozdával zbylá cukrátku a vyprávěl jim směšné pohádky. Ty si vymýšlel a vždy si v nich dělal ze všech těch pohádkových bytostí legraci.

Lidé, vracející se z kostela, neměli pro jeho oblečení žádné pochopení. Zvláště mu vytýkali, že ani v neděli nenosí kravatu a normální košili. Vůbec nepochopili jeho tichou demonstraci a vzpomínku na neděle v Sovětském Rusku. Místní učitelka mu říkala „neinteligent“ a snažila se ho přesvědčit, že když se neumí „slušně“ obléknout, nemůže ani nic slušného napsat. Jaroslav nechodil pro nějaký ten ostřejší výraz daleko a tím jí toho „neinteligenta“ jen dokazoval. Prostě nebyl žádný taktik.

Občas Jaroslava přijel navštívit někdo z bývalých dobrých kamarádů. Třeba Matěj – Kuděj. Dělali spolu velké šaškárny a bavili celou hospodu. Ale jak Kuděj začal mluvit o politice, bylo zle. Nenáviděl totiž Sovětské Rusko a pro jeho revoluci měl ty nejhanlivější výrazy. Kuděj ostatně nenáviděl každé státní zřízení. Tvrdil, že vždy „někdo utlačuje někoho“ a že k tomu nemá žádné právo, protože lidé mají žít jak chtějí.

Jaroslav začal nejprve vysvětlovat, že právě revoluce je začátek toho zřízení, ve kterém nikdo nikoho utlačovat nebude, ale pak poznal, že mluvit s Kudějem o takových věcech je zbytečné a tak se pohádali a mnohokrát poprali.

Dobřími přáteli zůstávali Sauer a malíř Panuška, ale jejich návštěva znamenala pitky. Ti dva však Jaroslavovi skutečně rozuměli a pitím chtěli zapomenout na to, že nemohou žít tak, jak by chtěli. Jejich názor měl příliš hlubokou podstatu a důvody, než aby šel odsoudit slovem „slaboši“.

Přijel nás také navštívit Longen se svojí ženou Xenou. Longen totiž zdramatizoval několik sešitů Švejka a uvedl je s velkým úspěchem ve své „Revoluční scéně“. Chtěl, aby mu Jaroslav napsal hru.

Jaroslavovi se mnoho nechtělo. Ale pak dostal nápad a napsal známou hru „Ministr a jeho dítě“. Čím více psal, tím se mu hra více líbila. Začal pro ni zanedbávat Švejka. Cenzura hru zakázala. Jaroslava to mrzelo, chtěl hru rozhodně uvést. Longen samozřejmě také. Psali na ministerstvo, kde Jaroslav vysvětloval myšlenku hry. Odpověď však byla znovu záporná a tak se rozhodl, že pojedě do Prahy udělat osobní intervenci.

Bouřlivě oslavili s Longenem Silvestra 1921 a po něm jsme všichni vyjeli do Prahy. Jenže jsme po našem příjezdu zjistili, že „Revoluční scéna“ byla policejně uzavřena. Longen s Jaroslavem běhali po úřadech, ale po několika neúspěších se dal Longen odradit a hned si vymyslel další způsob, aby se „hejbal kšeft“. Myslím, že „kšeft“ byl pro Longena vždy to nejdůležitější. S Jaroslavem se samozřejmě pohádali a tím jejich pokus o spolupráci skončil navždy. Ani ne za týden jsme se vraceli zpět na Lipnici.

Já jsem v Praze navštívila nakladatele Synka, aby nám dal nějaké peníze. Synek uměl rusky a tak jsem k němu vždy chodila sama. Jaroslav ho neměl rád, říkal, že nebude žebrat o to, co mu patří.

Já jsem si na Synka dovedla vyjet, vždy jsem mu vynadala a tak mi nějaké peníze dal. Tím jsme měli na živobytí našeho pražského zájezdu a cestu zpět do Lipnice.

Že Synek Jaroslava okrádal, je všeobecně známo. Nevím, kolik na Švejkovi vydělal. Ale asi dost. Jenže i to, co nám dával, bylo pro nás rozhodující, protože dovolovalo psát Švejka dál. Synek byl také jeden z těch, kterým šlo o „kšeft“,

ne o umění a literaturu. Ze Švejka za umění nepovažoval dokazuje i to, že po Jaroslavově smrti vydal posudek „o možnosti vydání ještě asi 10.000 výtisků Švejka, o které bude zájem právě jen pro Haškovu smrt“. Pak že je s jeho vydáváním konec. Nevím to zcela přesně, ale myslím, že Švejk má dnes již dost přes deset miliónů výtisků.

Jaroslav před naším návratem z Prahy do Lipnice podnikl několik svých oblíbených cest po pražských hospodách. V jedné se popral s nějakým generálem pro jeho názor na československé legie v Rusku, udělal dluh u pana Šnora, z kterého vylákal pítí za říkanku: „Šnore, Šnore, ty jsi přece z Baltimore“ a pak se rád vracel do Lipnice. Měl tam své známé a celé prostředí mu bylo daleko bližší. Mně samozřejmě také. A tak jsme odjeli z Prahy, do které se Jaroslav již nikdy nevrátil.

Rok 1922 pro Jaroslava nezačínal špatně. Díky Olbrachtovi měl víru ve svou práci, posilovalo ho založení komunistické strany a jeho zdravotní stav byl dobrý. Pracoval na Švejkovi, který měl stále větší oblibu, psal fejetony do Rudého práva. Ušetřili jsme nějaké peníze a tak se Jaroslav rozhodl, že zakoupí domek na Lipnici, protože ho stálé bydlení a stravování v hostinci omrzelo. Říkal, že na stará kolena bude mít alespoň vlastní střechu nad hlavou.

Domek se mu ale nelíbil, hned zařídil jeho přestavbu podle svých plánů. Přestavba trvala až do podzimu, mnoho tomu podivnému domku nepomohla, ale Jaroslav byl spokojený.

Žil úplně v zajetí Švejka. Mluvil o sobě jako o Švejkovi, vše co dělal přirovnával k tomu, jak by to udělal Švejk. Rozvrhová si ho až do vypuknutí sovětské revoluce. Ale jeho zdravotní stav se začal zhoršovat. Otékaly mu nohy a nezdravě přibýval na váze.

Pečovali o něj dva lékaři. Dr. Novák z Lipnice a dr. Vaněček z Havlíčkova Brodu. Měli s ním těžkou práci. Léky vytrvale odmítal a o správnou životosprávu vůbec nedbal. Neměl jíst ostrá a kyselá jídla, ale měl hrozně rád okurky a lác z nich, který chodil tajně v noci pít Invalidům do spíže. Jejich kuchařka, Rázinka Špinarová, mu musela dělat jeho oblíbené jídlo, pro které si vymyslel název „Kočíčí tanec“. Byla to směs nakrájených vařených brambor, nakrájených opečených vuřtů a nakrájených, na tvrdo uvařených vajíček. Vše se promíchalo a ohřálo na omastku, pořádně posolilo a opepřilo. K tomuto jídlu si Jaroslav sám natočil pivo a byl úplně spokojený.

Oba lékaři z toho naopak byli nešťastní a říkali mu, že když se nebude léčit, nedopíše Švejka. Jenže tomu Jaroslav nevěřil a říkal, že on umře jen tehdy, když dovolí umřít Švejkovi. A to že nedovolí nikdy, protože Švejk bude v českém národě stále.

Jel ještě na jednu politickou schůzi do Humpolce. Byla pro občany cikánské národnosti a samozřejmě s cikánskou hudbou. Jaroslav na ni mluvil o tom, jak sovětská vláda řeší otázku národnostních menšin. Hovořil o časopisech, které sám pro národnostní menšiny redigoval a o tom, že tyto časopisy se vydávají v jazyce nebo nářečí národnostní menšiny. Uváděl, že národnostních menšin je v Sovětském Rusku mnoho a že všechny mají stejná práva.

Nevím, zda to pro posluchače znělo jako pohádka, nevěřili tomu a asi vůbec nechápali, že i oni jsou rovni s ostatními. Schůze nedopadla pro Jaroslava nejlépe, jeho závěrečná slova: „Až bude v Československu komunismus, pak teprve ukážeme světu“, posluchači nechápali.

A tak se vrací do vzpomínek na práci v Rudé armádě, lituje svého návratu, pátrá po příčinách, proč mu lidé nerozumí a snad také nevěří, a již se žádné schůze nezúčastňuje.

Jednou se sešel u Invalidů s kameníky a všichni se chlubilí, co kdo vypije a vydrží. Jaroslav jim dal napít rumové trestě. Rozzuření kameníci ho hnali až ke hřbitovu, kde Jaroslav přešel zeď a schoval se v márnici. Tím proti sobě popudil hrobníka. Ale Jaroslavovi se na hřbitově zalíbilo. Začal tam často chodit, prý je tam úžasný klid, a dokonce vysedával hodiny v márnici. Když se vrátil, hovořil o smrti. Pak se vždy vysmíval sám sobě, jaké má nápady a nechal si uvařit černou kávu s rumem. A byl veselý, diktoval Švejka a těšil se, jak mu to stále dobře myslí. Někdy diktoval celé pasáže rusky. Prý jenom pro mě, ať si s tím Štěpánek dělá co chce. Pak mu to samozřejmě nadiktoval znovu česky.

O prázdninách jsme dělali procházky i projíždky po kraji. Lesmistr Böhm nám půjčoval koně a kočár a když jsme někdy nestihli návrat do Lipnice, spali jsme, kde se dalo, také ve stohu. To byl Jaroslav nejšťastnější, přirovnával krásy krajiny ke krajině Ruska a říkal, že alespoň tohle stojí za návrat.

Na podzim byl náš domek opravený a přestěhovali jsme se do něho. Spolu s námi bydlela paní Nováková se svými dvěma dcerami. Byla vdova a velmi chudá. Jaroslav od ní nikdy nic nevzal, bydlení, světlo, otop měla zadarmo a ještě jí dal občas nějaké peníze.

Z domku již málo vycházel. Nemoc se zhoršovala, měl velké bolesti a velmi často byl celé hodiny zamlklý. V té době začíná říkat: „Švejk trpí“.

Nyní se stává, že nemůže diktovat. Pomalu shledává myšlenky, a to ho přivádí do zuřivé nálady. Ale najednou je vše v pořádku, věty dostávají nepřetržitý tok a Štěpánková ruka jen létá po papíře. Nechce přestat diktovat, vaří si úžasné silnou černou kávu, které pije doslova litry. A velmi málo alkoholu, prý jen pro povzbuzení myšlenek.

Na vánoce kupuje sáňky. V Rusku jsme sáňkovali hodně a Jaroslav vždy vyváděl jako malý kluk. Abychom se prý vrátili do „starých dobrých časů“. Ale sám se již nemůže moc pohybovat a mne samotnou nechce pouštět protože ví, že jsem nebyla nikterak šikovná a on měl strach, aby se mi něco nestalo. A tak sáňky zůstaly bez užitku.

Před Silvestrem se jeho stav zlepšuje. Má plno chuti do práce i k velké oslavě konce roku. Zve všechny známé k Invalidům a těší se na společnost. Pak skoro nepije, je mu zle a odchází. Všem se omlouvá, že to tak dopadlo a zve je na Tři krále, kdy mu bude rozhodně lépe.

Na Nový rok 1923 nastává krise. Lékaři jsou bezradní, Jaroslav odmítá léky a nemá žádnou chuť žít. Ve chvílích uklidnění pláče nad tím, že nedopíše Švejka, že mě zde nechává samotnou. Všemi prostředky se v něm snažíme vzbudit touhu po životě. Je to zbytečné, zůstává pasivní. 3. ledna, ve čtyři hodiny ráno, se nechává posadit, chce papír a pero. On, který již rok neměl pero v ruce, píše sám svou poslední vůli. U smrtelného lože jsou oba lékaři, Štěpánek, Panuška, Invalid a já. Chceme, aby v závěti pamatoval na Jarmilu a syna. Odmítá se slovy: „Nechte Švejka v klidu umřít“. Dopsal a obrací se ke zdi: „Švejk těžce umírá“.

Lékaři konstatují smrt „ochrnutím srdce“ v půl deváté. Ukládám ho do rakve v modrých šatech a v zelené kravatě, kterou jsem mu sama pletla a kterou jedinou občas nosil.

A tak místo oslavy je na Tři krále pohřeb. Setkává se na něm pouze s přáteli z Lipnice. Přijíždí Jarmilin bratr s Richardem, pro kterého „zemřel redaktor Českého slova“.

Rakev neslo osm Sokolů a pohřeb se stal záležitostí celé Lipnice. Tak jak chtěl, byl pochován u zdi hřbitova, v prostém hrobě bez pomníku. Zemřel Jaroslav Romanovič Gašek, skutečný umělec a komunista, člověk dvojího života, ale jednoho myšlení.

Co znamenalo posledních pět let pro Haška? Proč se nebránil smrti, když již sám nabyl přesvědčení, že Švejk je umělecké dílo, které potvrdí jeho spisovatelské umění?

Celý Haškův život byl hledáním pravdy. Hledáním té pravdy, která tvoří tento svět. Která v nás, přes všechno, vzbuzuje touhu žít, zachovávat rod a doufat ve smysl našeho konání.

Cesty k hledání této pravdy jsou různé. A jejich způsob jistě není důležitý, jen když nás k této pravdě dovedou. Hašek došel k té prosté a velké pravdě, člověk je tím, co celým světem hýbá. Ten, kterého nazýváme prostým, lidovým, obyčejným. A že tento člověk vše vytváří. Ve svém filosofování, ale také tlachání nad sklenicí piva. V té chvíli, kdy se dívá na hvězdy a projede jím myšlenka, proč vůbec jsou. V onom pocitu, který nazývá láskou a který v něm vzbuzuje touhu přinést malou, třeba nesmyslnou oběť. Poznal pravdu povahy českého člověka. A tím se mu literatura stala životem.

Geniální bylo též to, že Hašek jasně poznal, kde hledat. Věděl, že pravdy není ani ve společenských vyděděncích, kteří ztratili smysl života, ani v literárních kruzích, kde literatura byla výsledkem diskusí. Hledal ji v těch místech, kde se onen „prostý“ člověk uvolňuje: v pivnicích, výletních restauracích, špeluňkách a v redakcích novin, kam se sbíhají nitky osudů lidí.

Poznání a konkrétní účast v Sovětské revoluci mu pak pomohla objasnit smysl lidské pravdy a její cíl. Bez poznání Sovětského Ruska nebyl by Hašek objevil celou pravdu povahy českého člověka.

Všechna tato svá poznání dal do postavy Švejka. Vytvořil tak národní typ, ojedinělý ve světové literatuře. Protože ve Švejkovi je moudrost národa. A Hašek věděl, že „záporné jevy“ v povaze tohoto národa může odstranit jen změna společenského řádu. To mu potvrdila sovětská revoluce. Bohémský život Haška, to byl v dané situaci způsob poznání hledané pravdy. Postava Švejka je důkazem jeho uměleckého mistrovství.

Švejk se původně měl jmenovat „Osudy dobrého vojáka Švejka za světové i občanské války zde i v Rusku“. Měl se stát kronikou určité doby. Ale zamýšlený název napovídá, že Švejk měl vystupovat i v proletářské revoluci v Československu. Mohl v ní však vystupovat, když jeho autor v dané situaci nevěřil v revolučnost českého lidu? Když zlomení generální stávky 1920 na něj působilo tak, že nevidí v brzké době možnost revoluce a vzniklé poměry na něj působí deprimující-

ně? A zde je někde odpověď na druhou otázku. Hašek neviděl možnost dokončit Švejka. Pravda, měl ještě mnoho látky, mnoho situací o kterých mohl psát. Mohl by to natahovat jak pan Dumas své Tři mušketýry. Ale mělo to pro člověka jako byl Hašek nějakou cenu? Rozhodně nemělo.

To vysvětluje i názor, že Hašek netoužil po slávě, penězích a velebení svého umění. Nic takového ke svému životu nepotřeboval.

Velmi často se hovořilo o tom, že sovětská revoluce byl chaos a příležitost k velkým kariérám, kterou uměl Hašek využít. Sovětská revoluce nebyl ani chaos, ani kariéry. Byla to úporná práce, ve které šlo o život, která byla honorována nuznými prostředky, potřebnými k udržení života. Ale dovedla uznat člověka, dala mu najevo, že je s ním plně počítáno.

Dovedla dát životu smysl, který Hašek hledal. Tento smysl formulovala ve svůj světový názor, který Hašek přijal za svůj a jehož výsledkem je Švejk.

Hašek byl úžasně citlivý. Nepochopení v něm vyvolávalo dvě reakce: nedůvěru ve své umění a vytváření masky, aby nebylo poznat, jak ho nepochopení bolí. Svou bolest schoval za cynismus. Tato maska, nebo hradba, ho chránila před pochybnostmi o nabyté pravdě. Hašek neustále pochyboval. Nikdy nebyl zcela přesvědčen o absolutní správnosti svého názoru. Vždyť právě pochybnosti, neuspokojování se s nabytým poznáním je to, co žene lidstvo vpřed.

V Haškově životě ani díle není erotika. Ve vztahu k ženám byl úžasně morální. Mluvil sice před nimi tak, „jak mu narost zobák“, ale nikdy ne kluzce, dvojsmyslně.

Pět let života s Jaroslavem nebylo životem lehkým a přes jeho humor ani životem veselým. Ale byl to život plný pochopení a odpovědnosti jednoho k druhému. Bylo v něm štěstí a neštěstí, láska a hádky, byl to život takový, jaký skutečně je. Bez příkras, falešného pathosu, ale také bez nenávisti a lhostejnosti.

Ruská i česká moudrost je stejná: Nechte mrtvého v klidu spát! Člověk dělá mnoho chyb. Má mnoho způsobů, jak chrání své skutečné já před neporozuměním a výsměchem. Můžeme ho za to odsoudit? Vždyť kolika špatných návyků se dovedl Jaroslav zbavit v prostředí revoluce. Ano, člověk své nitro dává poznat ostatním jen v krátkém čase z onoho celku, který je mu vymezený. U Haška to byla doba účasti v sovětské revoluci a v jeho díle. Není to až dost, na jednoho člověka?

K o n e c .